

انگیزش تحصیلی در نظام‌های آموزشی

دسترسی آزاد

<https://journal.afagh.ac.ir>

شماره ۳، دوره ۲، ۱۴۰۴

نقش فضای مجازی بر انگیزه تحصیلی با میانجی‌گری تعاملات اجتماعی در دانش‌آموزان مقطع دبیرستان

مونا خوش‌لهجه^۱، سید احسان افشاری‌زاده^{۲*}

۱. کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم، قم، ایران

۲. استادیار، گروه روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

Email: afsharizade@gmail.com

چکیده

این مطالعه با هدف بررسی نقش فضای مجازی بر انگیزه تحصیلی با میانجی‌گری تعاملات اجتماعی در دانش‌آموزان دختر مقطع دبیرستان انجام شد. در این مطالعه تعداد ۳۸۴ دانش‌آموز دختر مقطع دبیرستان مدارس قم به روش خوشه‌ای یک مرحله انتخاب شدند و پرسش‌نامه فضای مجازی لی و همکاران (۲۰۱۵)، پرسش‌نامه تعاملات اجتماعی هوانگ و چن (۲۰۰۷) و پرسش‌نامه انگیزه تحصیلی هارتر (۱۹۸۰) به آن‌ها داده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش از بسته آماری برای علوم اجتماعی (SPSS) نسخه ۲۶ برای آمار توصیفی و آزمون مفروضه‌های تحلیل مسیر و نرم‌افزار تجزیه و تحلیل ساختارهای لحظه‌ای (AMOS) با روش ایموس گرافیکی (نسخه ۲۴) استفاده گردید. یافته‌ها نشان داد که فضای مجازی میزان انگیزه تحصیلی را با میانجی‌گری تعاملات اجتماعی به طور معنی‌داری پیش‌بینی می‌کند. نتایج نشان می‌دهد که فضای مجازی به طور غیرمستقیم بر انگیزه تحصیلی مؤثر است؛ لذا فضای مجازی به طور مستقیم اثر منفی یا مثبت بر انگیزه تحصیلی ندارد و در صورتی که تعاملات را دچار آسیب کند بر انگیزه تحصیلی اثر مخرب خواهد داشت؛ در غیر این صورت با ایجاد بستری برای تعامل می‌تواند بر انگیزه تحصیلی اثر مثبت نیز داشته باشد. نتایج این پژوهش برای پژوهشگران حوزه سنجش پیشرفت تحصیلی و آموزگاران ابتدایی کاربرد دارد.

واژگان کلیدی: فضای مجازی، تعاملات اجتماعی، انگیزه تحصیلی، دانش‌آموزان دبیرستان دوره دوم

۱. مقدمه

در دنیای امروز، فضای مجازی به یکی از اجزای جدایی‌ناپذیر زندگی روزمره تبدیل شده است. این فضا نه تنها بر نحوه ارتباطات اجتماعی تأثیر می‌گذارد، بلکه در انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان نیز نقش مهمی ایفا می‌کند. شناخت انگیزه تحصیلی، معلم را در انتخاب مناسب تدابیر و فعالیت‌های آموزش، یادگیری و تعامل اثربخش با فراگیران و در نهایت افزایش اثربخشی تدریس یاری می‌نماید (علائی و همکاران، ۱۳۹۶).

روان‌شناسان انگیزش را چیزی می‌دانند که به آدمی انرژی می‌دهد و فعالیت او را هدایت می‌کند. به رفتار نیرو می‌بخشد و به آن جهت می‌دهد؛ به عبارت دیگر، انگیزش، حالت درونی ارگانیسم است که موجب هدایت رفتار به سوی هدف می‌شود (سراجی و همکاران، ۱۳۹۶)؛ بنابراین انگیزه تحصیلی می‌تواند فرد را به سمت تحقق اهداف در زمینه تحصیلی سوق دهد.

تعامل اجتماعی و برقراری ارتباط، می‌تواند یک موضوع فیزیکی، یک نگاه، یک مکالمه و ارتباط بین افراد باشد که پیامی در جریان باشد به نحوی که گیرنده پیام و فرستنده پیام مفهوم را با آگاهی درک کنند (کلمبوس و همکاران، ۲۰۲۰).

ادغام فضای مجازی در محیط‌های آموزشی، پویایی انگیزش تحصیلی را دستخوش تغییر کرده است. سکوه‌های موجود در فضای مجازی، دانش‌آموزان را قادر می‌سازند تا با همسالان ارتباط برقرار کنند، اطلاعات را به اشتراک بگذارند و در بحث شرکت کنند، که انگیزه و مشارکت آنها در فعالیت‌های تحصیلی را افزایش می‌دهد (ترانگ، ۲۰۲۳).

امروزه نمی‌توان از تعاملات اجتماعی صحبت کرد و نقش فضای مجازی را به عنوان بستر تعاملات اجتماعی نادیده گرفت. به عنوان مثال کودکان مناطق دوردست به صورت مجازی می‌توانند از مزایای آموزش از راه دور در بستر اینترنت و تعاملات اجتماعی بهره‌مند شوند و معلمان نیز از طریق فضای مجازی بدون محدودیت زمانی و مکانی به صورت برخط و برون خط با دانش‌آموزان در ارتباط باشند (غریبی و همکاران، ۱۴۰۱).

ویژگی‌های ارتباطات الکترونیکی در فضای مجازی، شرایطی متفاوت با روابط رودررو برای کاربران فراهم می‌کند. سرعت عمل، ناشناس ماندن و... فضای یکسان و مشابهی را فارغ از الزاماتی چون جنسیت، طبقه، قوم، نژاد و مکان فراهم می‌کند که تجارب متفاوتی را برای کاربران به وجود می‌آورد. تعاملاتی که در این فضا اتفاق می‌افتد، برای کاربران اینترنتی، ذهنیت و گرایش جدیدی ایجاد می‌کند که می‌تواند رفتار و تعاملات آن‌ها را در دنیای حقیقی، دستخوش تغییر نماید. ارتباطات اینترنتی می‌تواند انگیزه بیشتری را برای کاربران در بازی با هویت، رفتارهای آزمایشی و ارائه تصویری غیرواقعی فراهم سازد که ریسک شرمندگی در آن کم‌تر است (معصومی‌فرد و همکاران، ۱۳۹۹).

تحقیقات نشان داده‌اند که فضای مجازی می‌تواند تأثیرات مثبت و منفی بر انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان داشته باشد. به عنوان مثال، برخی از مطالعات نشان می‌دهند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌تواند به افزایش احساس تعلق و حمایت اجتماعی در بین دانش‌آموزان منجر شود، که به نوبه خود می‌تواند انگیزه تحصیلی را تقویت کند (اسمیت و داگان، ۲۰۱۳)؛ از سوی دیگر، برخی دیگر از پژوهش‌ها نشان می‌دهند که استفاده بی‌رویه از فضای مجازی می‌تواند منجر به حواس‌پرتی و کاهش تمرکز در تحصیل شود (روزن و همکاران، ۲۰۱۳).

استفاده روزافزون از فضای مجازی در میان دانش‌آموزان اجتناب از آن را غیرممکن کرده است و از طرفی استفاده بیش از حد از فضای مجازی می‌تواند پدیده اعتیاد به فضای مجازی را ایجاد کند و تعاملات اجتماعی و انگیزه تحصیلی را کاهش می‌دهد؛ بنابراین

با توجه به آنچه بیان شد این پژوهش به این مسئله می‌پردازد که نقش فضای مجازی بر تعاملات اجتماعی و انگیزه تحصیلی چگونه است؟

۲. روش

در این بخش شرکت‌کنندگان، ابزارها و روش اجرا بیان خواهد شد.

شرکت‌کنندگان: این پژوهش از نظر هدف کاربردی است که داده‌های خام به شیوه میدانی و با ارائه پرسش‌نامه در نمونه موردنظر به صورت پیمایشی گردآوری شد. تعداد اعضای نمونه در این مطالعه بر اساس جدول مورگان شامل ۳۸۴ دانش‌آموز دختر می‌شود که از جامعه آماری ۳۵۰۰۰ نفری دانش‌آموزان دبیرستان دوره دوم شهر قم به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای یک مرحله‌ای انتخاب شدند. ابزارها: ابزار پژوهش مشتمل بر سه پرسش‌نامه فضای مجازی لی و همکاران (۲۰۱۵)، پرسش‌نامه تعاملات اجتماعی هوانگ و چن (۲۰۰۷) و پرسش‌نامه انگیزه تحصیلی هارتر (۱۹۸۰) است که ویژگی‌های روان‌سنجی آن به شرح ذیل است:

۱. پرسش‌نامه فضای مجازی لی و همکاران (۲۰۱۵): پرسش‌نامه استاندارد دنیای مجازی توسط لی و همکاران در سال ۲۰۰۵ طراحی شده است و دارای ۲۱ سوال در ۷ بُعد نیت استفاده، نگرش، مفیدبودن درک شده، سهولت استفاده درک شده، سازگاری، تأثیر اجتماعی و لذت درک شده است. سؤال‌های پرسش‌نامه از طیف لیکرت پنج درجه‌ای (کاملاً مخالفم، مخالفم، نظری ندارم، موافقم و کاملاً موافقم) برخوردار است. شیوه نمره‌گذاری به ترتیب از ۱ تا ۵ است. حد پایین نمره ۳۵ و حد بالای نمرات ۱۰۵ است. روایی صوری پرسش‌نامه مورد تأیید افراد صاحب‌نظر قرار گرفته و پایایی آن با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۸ محاسبه شده است (مهدی‌خانی، ۱۳۸۹).

۲. پرسش‌نامه تعاملات اجتماعی هوانگ و چن (۲۰۰۷): پرسش‌نامه استاندارد تعاملات اجتماعی هوانگ و چن (۲۰۰۷) دارای ۳ بُعد انسجام اجتماعی، ارتباطات بین‌فردی و اعتماد اجتماعی و ۷ گویه است که بر اساس مقیاس پنج‌گزینه‌ای لیکرت از خیلی کم (۱) تا خیلی زیاد (۵) تنظیم شده است. حداقل کسب نمره ۷ و حداکثر کسب نمره ۳۵ است. روایی صوری پرسش‌نامه مورد تأیید صاحب‌نظران قرار گرفته و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ انسجام اجتماعی (۰/۸۲)، ارتباطات بین‌فردی (۰/۷۳) و اعتماد اجتماعی (۰/۷۸) و در مجموع کل پرسش‌نامه ۰/۷۷ گزارش شده است (هوانگ و چن، ۲۰۰۷).

۳. پرسش‌نامه انگیزه تحصیلی هارتر (۱۹۸۰): این پرسش‌نامه حاوی ۳۳ گویه و دو بُعد انگیزش درونی و انگیزش بیرونی است. گویه‌ها از طیف پنج درجه‌ای لیکرت (هیچ‌وقت، به‌ندرت، گاهی اوقات، اکثر اوقات و تقریباً همیشه) برخوردار است. شیوه نمره‌گذاری از ۱ تا ۵ است. شیوه نمره‌گذاری در سؤال‌های ۳، ۴، ۵، ۹، ۱۰، ۱۵، ۱۶، ۱۹، ۲۱، ۲۷ و ۳۱ معکوس خواهد شد. حد پایین نمره ۳۳ و حد بالای نمرات ۱۶۵ است. روایی پرسش‌نامه توسط صاحب‌نظران مورد تأیید قرار گرفته و پایایی آن با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۲ محاسبه شده است.

روش اجرا: از آنجا که تعداد کل مدارس مقطع متوسطه دوم استان قم ۱۷۶ مدرسه است، ابتدا فهرستی از تمامی این مدارس تهیه شد و مدارس به عنوان خوشه انتخاب شدند. پس از انتخاب مدارس، فهرست دانش‌آموزان هر مدرسه تهیه شد و پرسش‌نامه‌ها بین آن‌ها توزیع گردید.

برای تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش از بسته آماری برای علوم اجتماعی (SPSS) نسخه ۲۶ برای آمار توصیفی و آزمون مفروضه‌های تحلیل مسیر و نرم‌افزار تجزیه و تحلیل ساختارهای لحظه‌ای (AMOS) با روش ایموس گرافیکی نسخه ۲۴ برای تحلیل مسیر استفاده شد.

۳. یافته‌ها

در این قسمت با استفاده از میانگین، انحراف استاندارد و خطای استاندارد میانگین به توصیف داده‌های گروه‌های مختلف پرداخته شده است.

جدول ۱. آماره‌های توصیفی				
میانگین	انحراف استاندارد	کجی	کشی‌دگی	
۷۲/۱۷	۱۲/۹۱	-۰/۲۹۰	۰/۰۲۳	فضای مجازی
۱۰۷/۳۸	۱۵/۲۲	۰/۴۱۱	۱/۰۲۰	انگیزه تحصیلی
۵۵/۵۰	۷/۱۴	۰/۲۷۷	۱/۶۸۲	تعاملات اجتماعی

برای بررسی فرضیه‌های پژوهش از آزمون‌های آمار استنباطی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است.

فرضیه اصلی: فضای مجازی میزان انگیزه تحصیلی را با میانجی‌گری تعاملات اجتماعی در دانش‌آموزان مقطع دبیرستان پیش‌بینی می‌کند. در این بخش به همبستگی متغیرها و معنی‌داری آن‌ها، مفروضه‌های تحلیل مسیر، شاخص‌های نیکویی برازش، ضرایب مسیر استاندارد و معنی‌داری آن‌ها پرداخته خواهد شد.

همبستگی متغیرها

در جدول زیر همبستگی بین متغیرهای پژوهش و سطح معناداری آن نیز مشخص شده است.

جدول ۲. همبستگی متغیرها			
متغیرها	۱	۲	۳
۱. فضای مجازی	۱		
۲. تعاملات اجتماعی	**۰/۲۱	۱	
۳. انگیزه تحصیلی	۰/۰۰۳	**۰/۲۷	۱

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

با توجه به جدول ۲ همبستگی بین دو متغیر فضای مجازی و تعاملات اجتماعی برابر با ۰/۲۱ است که نشان‌دهنده یک همبستگی مثبت و معنادار است. این به این معناست که با افزایش استفاده از فضای مجازی، تعاملات اجتماعی نیز افزایش می‌یابد.

همبستگی بین دو متغیر فضای مجازی و انگیزه تحصیلی برابر با ۰/۰۳ است که نشان‌دهنده عدم وجود همبستگی معنادار بین فضای مجازی و انگیزه تحصیلی است و تغییرات در فضای مجازی رابطه قابل توجهی بر انگیزه تحصیلی ندارد.

همبستگی بین دو متغیر تعاملات اجتماعی و انگیزه تحصیلی برابر با ۰/۲۷ است که نشان‌دهنده یک همبستگی مثبت و معنادار است. این به این معناست که با افزایش تعاملات اجتماعی، انگیزه تحصیلی نیز افزایش می‌یابد. این همبستگی نیز از نظر آماری معنادار است و نشان‌دهنده این است که تعاملات اجتماعی می‌تواند تأثیر مثبتی بر انگیزه تحصیلی داشته باشد.

مفروضه‌های تحلیل مسیر با استفاده از برازش مدل (پدهازور^۱، ۱۹۹۷؛ و کلاین^۲، ۱۹۹۸ به نقل از میرز^۳ و همکاران، ۱۳۹۱) به صورت زیر است:

۱. ارتباط خطی و علی بین متغیرها در مدل برقرار است؛ لذا ارتباط منحنی-خطی وجود ندارد و روابط متقابل کنار گذاشته می‌شوند. خطی بودن را باید قبل از اجرای تحلیل و با استفاده از برآورد منحنی در رگرسیون در اسپاس بررسی نمود.
۲. بین خطاهای متغیرهای درون‌زاد با متغیرهای پیش‌بینی کننده آن‌ها همبستگی وجود نداشته باشد.
۳. متغیرها دست‌کم برحسب مقیاس فاصله‌ای یا تقریباً فاصله‌ای اندازه‌گیری شوند که در این پژوهش رعایت شده است.
۴. متغیرها بدون خطا اندازه‌گیری می‌شوند؛ بدین معنا که اعتبار متغیرهای اندازه‌گیری شده کامل است. البته در علوم رفتاری این مفروضه غیرواقعی است؛ اما در روال تحلیل واقعی فرض می‌شود.

جدول ۳. شاخص‌های نیکویی برازش برای آزمون مدل

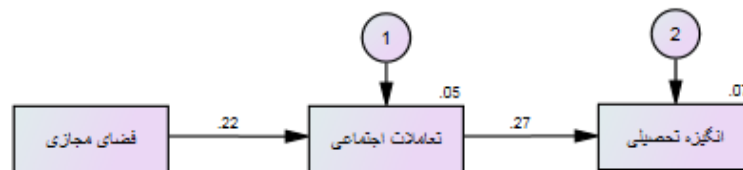
NFI	IFI	CFI	GFI	RMSEA	χ^2/df	df	χ^2	
۰/۹۷	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۰۲	۱/۳۱	۱	۱/۳۱	به‌دست‌آمده
۰/۹۵	>۰/۹۵	>۰/۹۵	>۰/۹۵	<۰/۰۶	<۲	-	-	مقدار مناسب
عالی	عالی	عالی	عالی	عالی	عالی	-	-	وضعیت

قبل از اجرای تحلیل مسیر ابتدا غربالگری داده‌ها مفروضه‌های نرمال بودن داده‌ها و استقلال خطاها موردبررسی قرار گرفت.

^۱ Pedhazure^۲ Kline^۳ Meyers

نرمال بودن داده‌ها با استفاده از تقسیم چولگی یا کشیدگی بر انحراف معیار در بازه (۲، -۲) احراز گردید (حبیب‌پورگتایی و صفری شالی، ۱۳۹۴). پیش فرض استقلال خطاها با توجه به مقدار به دست آمده دوربین واتسون ($Durbin-Watson=2/02$) و کوچک‌تر بودن آن از چهار (۴) دوربین-واتسون) برقرار است.

برای بررسی برازش مدل ساختاری با مراجعه به تاباکنیک و فیدل (۱۳۹۵) از شاخص‌های نسبت مجذور کای (χ^2) به درجه آزادی^۱ (df)، ریشه دوم میانگین خطای تقریب^۲ (RMSEA)، شاخص برازش مقایسه‌ای^۳ (CFI)، شاخص برازش افزایشی^۴ (IFI)، بنتلر-بونت^۵ (NFI)، شاخص نیکویی برازش (GFI): برازش نسبت وزنی واریانس تبیین شده نمونه به وسیله ماتریس برآورد شده جامعه را محاسبه می‌کند. مقدار بزرگ‌تر از ۰/۹۵ نشان‌دهنده برازش خوب مدل است.

شکل ۱. مدل برون‌داد تحلیل مسیر متغیرهای پژوهش

برای تعیین برازندگی مدل مفهومی با داده‌ها، ترکیبی از شاخص‌های برازندگی برای ارزیابی مورد استفاده قرار گرفت که در جدول ۳ گزارش شده است. برازش مدل نشان می‌دهد که این مدل در همه شاخص‌های برازش در وضعیت عالی قرار دارند.

جدول ۴. ضرایب مسیر استاندارد و سطح معنی‌داری هریک از آن‌ها در مدل نهایی

مسیر	نوع رابطه	β	سطح معنی‌داری
فضای مجازی به تعاملات اجتماعی	مستقیم	۰.۲۱	۰.۰۰۱
تعاملات اجتماعی به انگیزه تحصیلی	مستقیم	۰.۲۷	۰.۰۰۱
فضای مجازی به انگیزه تحصیلی	غیرمستقیم	۰.۰۵	۰.۰۰۱

با توجه به جدول بالا تمامی ضرایب مسیر استاندارد مربوط به مدل نهایی در سطح $P < 0/01$ معنی‌دار هستند. همچنین ضرایب مسیر غیرمستقیم (اثرهای واسطه‌ای) با استفاده از بوت استرپ^۶ در سطح $P < 0/01$ معنی‌دار است اما ضریب مسیر استاندارد آن (۰/۰۵) است که مقدار ناچیز است.

¹ degree of freedom

² Root Mean Square Error of Approximation

³ Comparative Fit Index

⁴ Incremental fit index

⁵ Normed fit index

⁶ Bootstrap

۴. بحث و نتیجه‌گیری

نتایج فرضیه اصلی: فضای مجازی با میانجی‌گری تعاملات اجتماعی، میزان انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان مقطع دبیرستان را پیش‌بینی می‌کند. نتایج تحلیل مسیر نشان داد که این فرضیه تأیید شده است. به عبارت دیگر، نتایج حاکی از آن بود که فضای مجازی به طور مستقیم قادر به پیش‌بینی انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان نیست و میانجی‌گری تعاملات اجتماعی نیز در این خصوص مورد نیاز است. نتایج نشان می‌دهد که تأثیرگذاری فضای مجازی بر انگیزه تحصیلی به کیفیت و کمیت تعامل اجتماعی وابسته است. اگر فضای مجازی بتواند تعامل اجتماعی دانش‌آموزان را افزایش دهد و کیفیت مطلوب این تعامل را فراهم سازد، می‌تواند نقش مؤثری بر انگیزه تحصیلی داشته باشد؛ بنابراین صرف بهره‌مندی از فضای مجازی به خودی خود نمی‌تواند در انگیزه تحصیلی تعیین‌کننده باشد. هربرت مارشال مک‌لوهان^۱ برای تشکیل دهکده جهانی در نظریه امتداد^۲ خود رسانه‌ها را امتداد حواس بشر (مک‌لوهان، ۲۰۱۵) می‌داند. هنگامی که فضای مجازی بتواند امتدادی برای افزایش تعاملات باشد نقش مثبت این فضا در بسترسازی تعاملات اجتماعی غیرقابل انکار است اما اگر فضای موجب تخریب تعاملات اجتماعی فرد شود، به مراتب نتایج مضر آن دامن‌گیر خواهد شد و همین امر نشان می‌دهد که تعاملات اجتماعی باید بین فضای مجازی و انگیزه تحصیلی میانجی شود تا کمیت و کیفیت انگیزه تحصیلی از کانال تعامل تعیین شود. اگر استفاده از فضای مجازی به گونه‌ای صورت بگیرد که کیفیت تعاملات اجتماعی را کاهش دهد به تبع آثار سوء فضای مجازی بر انگیزه تحصیلی غیرقابل انکار خواهد بود و اگر استفاده از فضای مجازی به گونه‌ای انجام شود که تعاملات اجتماعی تحکیم شود، انگیزه تحصیلی نیز افزایش خواهد یافت. دانش‌آموزانی که بیشتر در گروه‌های آموزشی آنلاین شرکت می‌کنند یا با هم‌کلاسی‌ها و معلم خود در فضای مجازی تعامل دارند، ممکن است تعاملات اجتماعی بیشتری داشته باشند. در مقابل، دانش‌آموزانی که بیشتر وقت خود را در فضای مجازی به تماشای فیلم یا بازی‌های ویدئویی می‌گذرانند، ممکن است تعاملات اجتماعی کمتری داشته باشند. دانش‌آموزان دبیرستان دوره دوم که آزمودنی‌های این پژوهش بودند در دوره نوجوانی قرار دارند و برقراری تعاملات اجتماعی با دیگران به خصوص همسالان از اهمیت چشمگیری برخوردار است. بنابراین می‌توان گفت اگر فضای مجازی مدیریت شود تا رشد اجتماعی نوجوان را تخریب نکند نه تنها مضر نیست بلکه می‌تواند عامل مثبتی در جهت افزایش انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی داشته باشد؛ البته ذکر این نکته ضروری است که با توجه به ضرایب مسیر موجود در مدل نمی‌توان گفت که تنها تعاملات اجتماعی این میانجی‌گری را دارد و منحصر به همین تک متغیر است چرا که ذات پژوهش‌های عرصه

^۱ Herbert Marshall McLuhan

^۲ Extension Theory

علوم انسانی چندمتغیری است اما وجود تعاملات اجتماعی به عنوان یکی از متغیرها در تبیین روابط بین فضای مجازی و انگیزه تحصیلی در مدل مورد نظر تأیید شده است.

فرضیه فرعی اول پژوهش بر این مبنا بود که فضای مجازی میزان تعاملات اجتماعی دانش‌آموزان مقطع دبیرستان را پیش‌بینی می‌کند. تعامل اجتماعی در حوزه تحصیلی بیشتر با همسالان و معلمان انجام می‌پذیرد. فضای مجازی این امکان را فراهم می‌سازد که دانش‌آموزان با کمترین هزینه و در زمان‌های دلخواه این ارتباط را برقرار کنند. حال ممکن است فضای مجازی بستر مناسبی برای تعامل مثبت را فراهم سازد یا ممکن مانند یک چاقوی دو لبه تعامل منفی ایجاد کند. نکته قابل توجه در این فرضیه این است که تعامل معلول فضای مجازی است و از آن تأثیر می‌پذیرد.

فرضیه فرعی دوم پژوهش، تأثیر تعاملات اجتماعی بر میزان انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان مقطع دبیرستان را بررسی می‌کرد. تعاملات اجتماعی می‌تواند به دانش‌آموزان کمک کند تا احساس تعلق بیشتری به مدرسه داشته باشند، از تجربیات یکدیگر یاد بگیرند، و از حمایت عاطفی و اجتماعی همسالان و معلمان خود بهره‌مند شوند. همه این عوامل می‌توانند به افزایش انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان منجر شوند. نتایج فرضیه حاضر با بخش‌هایی از نتایج پژوهش‌های سراجی و همکاران (۱۳۹۶) و هسیائو (۲۰۲۱) همسو است. نتایج فوق با پژوهش‌های داخلی سراجی و همکاران (۱۳۹۶) و پژوهش‌های خارجی گاردینو و همکاران (۲۰۲۱) و هسیائو (۲۰۲۱) مبنی بر اینکه فضای مجازی بر انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد همسو می‌باشد.

محدودیت‌های پژوهش

این پژوهش در میان دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم استان قم اجرا شده است و نتایج آن قابل تعمیم به دیگر مقاطع و دیگر دانش‌آموزان شهرهای دیگر نیست.

پیشنهادهای پژوهشی

پژوهش‌های آینده می‌توانند به بررسی نقش عوامل دیگری مانند محتوای مورد استفاده در فضای مجازی، میزان استفاده از آن و نوع تعاملات اجتماعی در تأثیر فضای مجازی بر انگیزه تحصیلی بپردازند. با توجه به اهمیت تعاملات اجتماعی در افزایش انگیزه تحصیلی، طراحی مداخلات آموزشی برای بهبود تعاملات اجتماعی دانش‌آموزان می‌تواند مفید باشد. این مداخلات می‌توانند شامل فعالیت‌های گروهی، بحث و گفتگو، و پروژه‌های مشترک باشند.

منابع

- Alai A, Alai Khoraim A, Ghadampour I, Izadollah. The role of self-efficacy beliefs and achievement motivation in predicting exam anxiety in elementary school students with learning disabilities. *Appl Psychol Res*. 2017;69(18):109-117.
- Columbus AB, Lu PW, Hill SS, Fields AC, Davids JS, Melnitchouk N. Factors associated with the professional success of female surgical department chairs: a qualitative study. *JAMA Surg*. 2020;155(11):1028-1033.
- Gharibi F, Nateghi M, Mousavi Pour M, Sifi. The impact of virtual reality on learning, retention, and cognitive load. *J Inf Tech Educ*. 2022;12(4):25-39.
- Habibpour K, Safari Shali R. Comprehensive guide to SPSS application in survey research (Quantitative data analysis). Tehran: Loye Publications; 2015.
- Harter S. Developmental assessment of the academic self-perception of children: The Academic Motivation Questionnaire. In: *Children's self-concept: A developmental perspective*. Academic Press; 1980. p. 216-225.
- Hsiao SC. Effects of the application of virtual reality to experiential education on self-efficacy and learning motivation of social workers. *Front Psychol*. 2021;12:770481.
- Huang ML, Chen YJ. Development of the Social Interactions Questionnaire: A tool for measuring social interaction and support in virtual environments. *Comput Hum Behav*. 2007;23(4):1719-1736. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2006.04.003>
- Li J, Wang Z, Wang X. Development of the Cyberspace Questionnaire: A tool for measuring online behavior and interaction in cyberspace. *Comput Hum Behav*. 2015;52:299-307. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.06.022>
- Masoumi Fard M, Bahramzadeh S. Examining the cultural-social challenges of virtual social networks on religious beliefs and academic procrastination among students. In: *Proceedings of the Second National Conference on New Findings in Teaching and Learning in Elementary Education*; 2019; Bandar Abbas.
- McLuhan M. *Understanding media: the extensions of man*. Gingko Press; 2015.
- Mirz L, Gamest G, Garino A. *Applied multivariate research*. Translated by Pashasharifi H, et al. Tehran: Roshd Publications; 2012.

— Rosen LD, Lim AF, Carrier LM, Cheever NA. An empirical examination of the educational impact of text message distractions on college students. *Comput Educ.* 2013;68:76-82. —

Saraji S, Sharifi Rahnamo H, Habibzadeh A, As'hab. Motivations of high school students for using social networking sites. *Cult-Commun Stud Q.* 2017;18(39):183-205.

Smith AW, Duggan M. Online dating & relationship. Washington, DC: Pew Research Center; 2013.

Tabachnick B, Fidell L. Multivariate statistics. Translated by Pashasharifi H, et al. Tehran: Roshd Publications; 2016.

The Role of Cyberspace on Academic Motivation Mediated by Social Interaction in High School Students

Mona Khosh-lehkeh¹, Seyed Ehsan Afsharizadeh^{2*}

1. M.A., Department of Psychology, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Qom Branch, Qom, Iran

2. Assistant Professor, Department of Psychology and Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran

Email: afsharizade@gmail.com

Abstract

This study aimed to investigate the role of cyberspace on academic motivation, mediated by social interactions, among high school students. In this study, 384 female high school students from Qom schools were selected using a one-stage cluster sampling method, and they were given the Li et al. (2015) Cyberspace Questionnaire, the Huang and Chen (2007) Social Interactions Questionnaire, and the Harter (1980) Academic Motivation Questionnaire. For data analysis, version 26 of the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) was used for descriptive statistics and hypothesis testing of path analysis, along with the Analysis of Moment Structures (AMOS) software using the graphical AMOS method (version 24). The findings indicated that cyberspace significantly predicts the level of academic motivation through social interactions. The results show that cyberspace indirectly affects academic motivation; thus, it does not have a direct negative or positive effect on academic motivation. If it harms interactions, it will have a detrimental effect on academic motivation; otherwise, by providing a platform for interaction, it can also have a positive effect on academic motivation. The results of this research are applicable for researchers in the field of academic progress assessment and for elementary school teachers.

Keywords: Cyberspace, social interactions, academic motivation, high school students.